

Питання впровадження ідеології «Smart city» на сучасному етапі розвитку суспільства залишатиметься досить актуальним, що виражатиме прагнення до поєднання сучасних підходів до розвитку міст на основі можливостей сучасних електронних технологій.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Київ – смарт-сіті [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kyivsmartcity.com>.
2. Marciniak K. Applying knowledge grid models in smart city concepts / K. Marciniak, M. Owoc // Proceedings of the 6th Knowledge Cities World Summit, KCWS, Lookus Scientific, 2013. – P. 238 – 244.

Зінчина О. Б., канд. соціол. наук, доц.,
Жуков Б. С., студент,
факультет Менеджменту,
*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, Україна*

«ПОЛІТИКА ЯК ПРОФЕСІЯ»: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ

Політичний процес в Україні спрямований на розбудову інститутів незалежної держави та їх демократизації. Однак реформування політичної системи в Україні проходить повільно і незбалансовано, внаслідок чого сповільнюються процеси реформування в інших сферах суспільного життя.

У масовій свідомості українців вже давно існує тенденція щодо критичного ставлення до політичних інституцій та конкретних політиків. Так, за даними загальнонаціонального дослідження, проведено Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно з соціологічною службою Центру Разумкова з 15 по 19 грудня 2017 року в усіх регіонах України за винятком Криму та окупованих територій Донецької та Луганської областей (опитано 2004 респондентів віком від 18 років. Теоретична похибка вибірки не перевищує 2,3%), з поміж політичних інститутів найгіршу оцінку за довірою отримали: Верховна Рада України (-76 %), державний апарат (-75%), політичні партії (-71%), уряд України (-65%), Президент України (-60%). До лідерів недовіри також потрапили такі складові правоохоронної системи, як суди (-75%) та прокуратура (-74%). Негативний баланс довіри/недовіри мають й інші соціальні інституції: поліція (-46%), СБУ (-26,5%), профспілки (-25%), західні ЗМІ (-22%), патрульна поліція (-19%), Омбудсман (-17%), НАБУ (-12%), органи місцевого самоврядування (-12%), ЗМІ України (-6%) [8].

Серед соціальних інституцій найкращий баланс довіри (перевагу довіри над недовірою) мають волонтерські організації (+37%), Збройні сили України (+37%), Церква (+25%), громадські організації (+4%). Натомість решта інституцій, довіра до яких оцінювалася в опитуванні, мають негативний баланс довіри. Це свідчить про системну кризу відносин між

політико-владними структурами та громадянським суспільством в країні [8].

Однією з причин низької довіри громадян України до влади є *персоніфікація* політичних інституцій, тобто ототожнення органу влади з особою, яка його очолює. Визнання професіоналізму одним з принципів публічного управління є свідченням того, що якість праці, професійна спроможність службовців органів державної влади та органів місцевого самоврядування виступає визначальним чинником результативності, успішності їх функціонування, є важливою передумовою цілеспрямованого просування українського суспільства до сучасних стандартів життя, формування нових відносин між державою та громадянами.

Якою має бути професійна діяльність політика? Яка роль відводиться при цьому людині, її особистим здібностям, якостям, спроможності реалізувати себе в професійній діяльності? Отже, актуальність нашого дослідження обумовлена нагальною для України проблемою якості та безпеки життєдіяльності суспільства, що визначається ефективністю процесів формування та реалізації людського потенціалу як ключової складової державної політики. Саме практична діяльність професійних політиків великою мірою сприяє успішному розв'язанню проблемних питань у різних сферах діяльності суспільства.

На перший погляд, питання «Хто такий професійний політик?» має просту відповідь – це особа, що професійно займається політичною діяльністю. Але розуміючи під політикою у найширшому сенсі сферу діяльності, пов'язану з відносинами між соціальними групами, суттю якої є визначення форм, завдань, змісту діяльності держави, ми стикнулися з проблемою, що потребує розв'язання, а саме: яка діяльність є політичною у вузькому сенсі? Які є ознаки професіоналізації такої діяльності? Чи всіх державних службовців, які отримують заробітну платню, можна вважати професійними політиками? Таких питань постає багато. Тому ми поставили собі за мету розібратися з цим та спробувати застосувати низку вимог до цієї професії.

Отже, *професія* (лат. *professio* – офіційно вказане заняття, спеціальність, від *profiteer* — оголошую своєю справою) – рід трудової діяльності (занять) людини, яка володіє комплексом спеціальних теоретичних знань і практичних навичок, придбаних в результаті спеціальної підготовки, досвіду роботи. Професійна діяльність зазвичай є основним джерелом доходу [10].

Щоб зрозуміти, кого в Україні офіційно вважають професійними політиками, ми звернулися до «Класифікатора професій дк 003:2010» Національного класифікатора України. У розділі класифікації професій «4.1 Законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі)» ми побачили професії, що пов'язані з:

- визначенням та формуванням державної політики, законодавчим регулюванням;

- вищим державним управлінням;
- правосуддям та прокурорським наглядом;
- керівництвом об'єднаннями підприємств, підприємствами, установами, організаціями та їхніми підрозділами незалежно від форм власності та видів економічної діяльності.

Цей розділ щодо кваліфікації, як ознаки класифікації, є змішаним, порівняно з іншими розділами. Розділ охоплює широке коло професій, пов'язаних із здійсненням різноманітних функцій управління та керівництва, які в цілому суттєво відрізняються за своєю складністю та відповідальністю» [9].

Тобто, з точки зору цього документа, і народні депутати усіх рівнів, і Президент України, і Прем'єр-Міністр, і інші представники державного апарату, є політиками-професіоналами. Можливо, це є правильно, адже люди працюють у державній службі й ця діяльність є для них та їхніх сімей офіційним джерелом доходу. Але просте питання про те, яким чином люди отримують ці посади, заставляє нас продовжити розмірковування на цю тему.

Безумовно, розглядаючи це питання, не можна не звернутися до роботи Макса Вебера «Політика як покликання та професія», що є класикою світової політичної думки. У ній автор поставив питання про професію політика в етичному плані: якою має людина, щоб їй було дозволено прикласти руку до руху історії? Головними якостями політичного лідера, на думку Вебера, повинні бути пристрась, почуття відповідальності й окомір. Страсна орієнтація на сутність політичної справи, пристрасна самовіддача справі, тому богові або демонові, який цією справою велить, – ось перший закон лідерства. Але однієї тільки пристрасі недостатньо. Вона не зробить вас політичним лідером, якщо пристрасне служіння не буде відповідальним: відповідальність – дороговказ лідерства. Але вирішальна психологічна якість, завдяки якій і з'єднуються воєдино пристрась і відповідальність, – це окомір. Вебер стверджував, що окомір лідера – це «здатність із внутрішньою зібраністю і спокоєм піддатися впливу реальностей, іншими словами, потрібна дистанція стосовно речей і людей» [2].

Відсутність дистанції – один із смертних гріхів політика, бо проблема в тому і полягає, щоб «втиснути» в одну і ту ж душу і жарку пристрась, і холодний окомір. «Політика, – писав Вебер, – є потужне буріння твердих пластів, проведене одночасно з пристрасстю і холодним окоміром ...» [2].

Можна займатися політикою, тобто прагнути впливати на розподіл влади між політичними утвореннями і всередині їх, як у якості політика «з нагоди», так і в якості політика, для якого це побічна або основна професія, точно так само, як і при господарській діяльності. Політиками «з нагоди» є всі ми, коли опускаємо свій голос до урни чи робимо подібне волевиявлення, наприклад, плещемо у долоні чи протестуємо на політичних зборах, вимовляємо політичну промову. У багатьох людей подібними діями

й обмежується їхнє ставлення до політики. Політиками «за сумісництвом» є, наприклад, всі ті довірені особи й правління партійно-політичних союзів, що, за загальним правилом, займаються цією діяльністю лише в разі потреби, і вона не стає для них першорядною справою життя ні в матеріальному, ні в духовному відношенні.

На думку М. Вебера, існує два способи зробити з політики професію: або жити «для» політики, або жити «за рахунок» політики. «За рахунок» політики як професії живе той, хто прагне зробити з неї постійне джерело доходу, «для» політики – той, хто або відкрито насолоджується владою, або черпає почуття власної гідності зі свідомості того, що служить «справі» і тим самим надає сенс свого життя. Щоб хтось в економічному сенсі міг жити «для» політики, він повинен, на переконання М. Вебера, бути незалежним від доходів, які може принести йому політика. Таку незалежність може дати, як правило, рента (тобто незароблений дохід, наприклад земельна рента, дохід від цінних паперів тощо). Ні робочий, ні тим більше підприємець, вважає вчений, цією незалежністю не володіють, оскільки для отримання доходів вони постійно використовують свою робочу силу і мислення, що загрожує використанням в цих же цілях і їх політичної діяльності.

Дана протилежність аж ніяк не виняткова, навпаки, зазвичай, щонайменше духовно, але найчастіше й матеріально, роблять те й інше. Той, хто живе для політики, в якомусь внутрішньому сенсі творить «своє життя від цього»: або він відкрито насолоджується володінням владою, що здійснює, або черпає свою внутрішню рівновагу й відчуття власної гідності зі свідомості того, що служить справі, і тим самим надає сенс своєму життю. У цьому розумінні етика переконання та етика відповідальності є не абсолютними протилежностями, а взаємодоповненнями, які тільки разом складають справжню людину, котра може мати «покликання до політики».

У 2019 році виповнюється 100 років із опублікування цієї роботи видатного вченого, тому згадування нами її основних ідей зараз є вельми символічним.

У своїх подальших наукових розвідках ми звернулися до дуже важливої ознаки політичної влади – її публічності. Саме вона, на нашу думку, може стати важливою для нас.

Ознаку публічності політичної влади пов'язують з поширенням останньої на все суспільство, керуючись тим, що джерелом влади в демократичній державі постає народ. Такий підхід до політичної влади є доволі поширеним у сучасній науковій літературі. Він ґрунтується на нормі ст. 5 Конституції України, згідно з якою єдиним джерелом влади в Україні є народ, відповідно, і джерелом публічної влади визначають народ, а її складовими – державну та муніципальну владу, що реалізується відповідно органами державної влади та органами місцевого самоврядування [5, с. 266].

Публічна влада визначається як «політична влада – влада певної групи людей (еліти) над усім суспільством, що характеризується використанням у випадку нескорення насильницьких примусових засобів. Оскільки це влада над суспільством (його частиною), вона є публічною» [6, с. 271].

Публічну владу тлумачать також як безпосередньо суспільну владу, яку здійснюють в інтересах підвладних органи чи організації, які уособлюють суспільну владу, уповноважені останніми на реалізацію соціального управління. Зосереджуючи увагу на формах та видах досліджуваного виду влади, її суб'єктах, характеристиках поширюваності на все суспільство, можливості у застосуванні примусу та здійсненні нею однієї основних функції влади – соціального управління, зазначені підходи дають змогу виявити окремі, переважно зовнішні, ознаки публічної влади, проте не дають змоги з'ясувати її якісні ознаки [7].

У науковій літературі вказується на такі характерні формальні ознаки публічної влади:

1) вона володіє суверенітетом, тобто верховенством і незалежністю від будь-яких інших соціальних структур як усередині країни, так і за її межами, у формулюванні й проведенні внутрішньої й зовнішньої політики;

2) виконання владних функцій здійснюється людьми, які безпосередньо не виробляють матеріальних благ та зайняті переважно відправленням державних функцій;

3) здійснює керівництво та управління всією країною, використовуючи при цьому різні державні органи, насамперед, державний апарат;

4) проводить регулярний контроль діяльності усіх державних органів, громадських організацій, рухів, посадових осіб;

5) створює закони і підзаконні акти, обов'язкові для всіх фізичних та юридичних осіб;

6) запроваджує та реалізує комплекс вимог законності, забезпечує стабільність правопорядку;

7) забезпечує, захищає та охороняє права й свободи громадян, дбає про виконання ними встановлених законодавством обов'язків;

8) володіє механізмом державного примусу, що застосовується у разі порушення законодавчих настанов [4].

Публічна влада, спрямована на вирішення суспільних справ, розповсюджується за територіальним принципом, їй підкоряються всі, хто знаходиться на певній «підвладній» території. Вона здійснюється особливим прошарком людей, які *професійно* (виділено нами) займаються управлінням і складають апарат влади. Цей апарат підпорядковує всі шари суспільства, управляє на основі організованого примусу аж до можливості фізичного насильства відносно соціальних груп і окремих людей.

Публічність влади означає, що її витoki перебувають у середині суспільства, державно організованого народу і разом з ним, а не над ним. Підтвердженням цього є, власне, хід становлення держави і державної влади. Апарат публічної влади існує й функціонує за рахунок податків з

населення і призначений для того, щоб діяти у суспільних інтересах. Але апарат, і перш за все його керівництво відображають інтереси суспільства так, як вони їх розуміють. Точніше, в умовах демократії апарат лише під тиском громадського суспільства відображає реальні інтереси більшості соціальних груп, а в умовах авторитаризму правителі особисто визначають, у чому полягають інтереси й потреби суспільства.

За визначенням О. Ярмиша, публічна влада може здійснюватися двома шляхами – безпосередньо населенням (народом у цілому чи територіальними громадами) або через відповідні інституції, які називаються органами публічної влади. В залежності від форм публічної влади розрізняють органи державної влади і органи місцевого самоврядування [12].

Публічна влада виступає у двох формах: державна влада і влада місцевого самоврядування (муніципальна влада). Державній владі притаманні певні особливості, у першу чергу, державний суверенітет, загальнодержавний масштаб дії, спрямованість на першочергове виконання загально-національних потреб, наявність особливих органів – так званих «силових структур» (армія, суд, прокуратура, служба безпеки, органи виконання покарань та ін.). Матеріально-фінансовою основою державної влади є загальнонародна та державна власність, а також кошти державного бюджету.

Т. Бельська, порівнюючи поняття «публічна влада» та «державна влада», зауважує, що і публічна, і державна влада є владою в суспільстві, однак, поняття публічної влади набагато ширше від державної. Під органами публічної влади розуміються органи державної влади (законодавча влада – Верховна Рада України; виконавча – Кабінет Міністрів України, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, місцеві державні адміністрації; Президент України) і органи місцевого самоврядування [1, с. 19].

Таким чином, публічна влада становитиме вольове вираження інтересів суспільства (народу, в демократичних країнах) чи інтересів окремих груп (в авторитарних чи псевдodemократичних країнах) у діяльності державних органів, установ, організацій та їх посадових осіб. Вольове вираження інтересів усього суспільства, всього державно організованого народу покликана здійснювати державна влада. Це і робить її публічною владою. В іншому разі, якщо влада виражає інтереси окремої групи людей (еліти), що суперечать суспільним інтересам, інтересам народу, – така влада є псевдопублічною. Здійснення публічної влади – це реалізація спільної волі народу. Цій волі повинні підкоритися всі індивідуальні та колективні суб'єкти. У процесі владовідносин відбувається реалізація інтересів як народу в цілому, так і окремих індивідуальних та колективних суб'єктів. При цьому публічний інтерес є загальним для всіх і кожного, а владні відносини, в яких реалізується публічний інтерес, є публічними відносинами. «Публічність, – зазначав Г. Гегель, – важливий

формуючий засіб для державних інтересів... через публічність утверджується перш за все момент загальної обізнаності» [3].

Таким чином, ми відрізняємо професійного політика як ту частину правлячої еліти, яка обирається *прямим голосуванням з боку єдиного джерела влади – народу України*, від державних службовців, тобто представників правлячої еліти, які не обираються, а *призначаються на посаду*, проходячи, як правило, конкурсний відбір.

Тим самим зберігається публічність державної влади, що передбачає прозорість організації і діяльності держави для всіх своїх членів та їх спільнот. «Публічність держави – характеристика, що іманентно притаманна апарату держави, всім її структурам і державним службовцям, наділеним владними повноваженнями: їх рішення і дії повинні бути в «правовому полі» (мати характер юридичного зв'язку), бути зрозумілими, прозорими, відкритими для громадян, підконтрольними інститутам громадянського суспільства. Публічність означає, що рішення і дії органів державної влади повинні мати загальносоціальну спрямованість, загальний характер, служити спільній користі та спільному інтересу. Втрата державною владою цієї якості чи її послаблення означає, що влада (яку символізують її представники, які обіймають вищі посади в державі) вироджується у свою протилежність, стає непублічною, корпоративною структурою, дії якої не відповідають спільним інтересам» [11].

Таким чином, зміст влади полягає не лише у застосуванні сили, примусу, а, що найголовніше, – у творенні системи, що її живить. Влада не може не проявляти себе в організації спільних справ. Якщо така організація та самі спільні справи вирішуються на користь суб'єктів влади чи окремих осіб (їх груп), а інтереси суспільства не знаходять своєї реалізації у діях влади, – вона втрачає якість публічності.

Компетентність політичних керівників вищого рангу – особлива сфера. Вона не зводиться до того, щоб бути обізнаним про порядок ієрархічних відносин або апаратний стиль спілкування, політичний етикет або коло повсякденних обов'язків. Ця сфера пов'язана з прийняттям важливих рішень, які визначають життя мільйонів людей. Саме ці аспекти й визначають актуальність теми дослідження як для політичної науки, так і для практичних реалій.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Бельська Т. В. Публічність як ознака суспільно-політичних явищ / Т. В. Бельська // Публічне управління : теорія та практика : зб. наук. пр. Асоціації д-рів наук з держ. упр. – Х. : Вид-во «ДокНаукДержУпр», 2012. – № 2(10) – С. 16–20.
2. Вебер М. Политика как призвание и профессия // Избр. произв. – М. : Прогресс, 1990. – 230 с.
3. Гегель Г. Философия права. – М., 1990. – С. 351.
4. Керимов Д. А., Шумков Д. В. Основы учения о праве и государстве. – М. : Олма Медиа Групп, 2008. – 320 с.

5. Конституційне право України. Академічний курс : підруч. : у 2 т. / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – К., 2008. – Т. 2. – 800 с.
6. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Общая часть : учеб. для вузов / рук. авт. кол. и отв. ред. Б. А. Страшун. – 4/е изд., дораб. – М., 2005. – 896 с.
7. Куян І. До питання про публічність і суверенність державної влади / І. Куян // Право України. – 2009. – № 11. – С. 52–56.
8. Найбільше українці довіряють волонтерам та Збройним Силам, – Демініціативи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://reforms.censor.net.ua/n3046015>. – Назва з екрану.
9. Національний класифікатор України. Класифікатор професій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://hrliga.com/docs/327_KP.htm
10. Професія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vseslova.com.ua/word/Професія-86410u>. – Назва з екрану.
11. Червонюк В. И. Теория государства и права : учеб. – М. : ИНФРА-М, 2009. – 704 с.
12. Ярмиш О. Н. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні : підручник / О. Н. Ярмиш, В. О. Серьогін / за заг. ред. Ю. М. Тодики. – Х. : Нац. ун-т внутр. справ, 2002. – 672 с.

Зінчина О. Б., канд. соціол. наук, доц.,
Працибуда М. В., студент,
факультет Менеджменту,

*Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, Україна*

ПОЛІТИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОГО ПОЛІТИКА

У сучасних умовах суспільний розвиток висуває певні вимоги до професійних політиків та державних службовців. Відкритість, прозорість, швидкість розповсюдження інформації демократизація суспільства вимагають від них не тільки мати знання, а й володіти певними навичками. У цьому аспекті актуальним стає компетентнісний підхід, який застосовується як для підготовки державних службовців у контексті формування певних компетенцій, так і для з'ясування відповідності професійних політиків тим посадам, які вони займають або на які претендують. Це відповідає сучасним вимогам суспільства та функціонування системи публічної влади.

Сучасні науковці дуже активно досліджують компетентнісний підхід у навчальному процесі дорослих людей. Так, загальним питанням формування компетенцій у присвячено роботи В. Лугового, Ж. Таланової, О. Слюсаренка, В. Кременя та ін. Дослідження проблем та завдань компетентнісного підходу знаходимо у працях В. Байденка, А. Бермуса, І. Зимньої, В. Козирьова, В. Краєвського, Н. Кузьміної, А. Маркової, О. Овчарука, О. Пометуна, Р. Уайта, А. Хуторського та інших. Питання компетентнісного підходу в навчанні державних службовців та посадових